

Molen van rijkste Nederlander

Dorien Knijnenberg
d.knijnenberg@hollandmedia.combinatie.nl

Wormerveer * Oliemolen de Vrijheid (1742-1896) in Wormerveer was ooit in bezit van de destijds rijkste man van Nederland: Vastert Claasz Vas uit Wormerveer. Zijn molen kon een enorme productie aan. Archeologen groeven de afgelopen twee weken de sporen van het bouwwerk op naast de voormalige Brokkingfabriek in Wormerveer. Tot en met vandaag heeft op het terrein archeologisch onderzoek plaats. De fundering van de molen, twee schuren en een huisje liggen open en bloot. Ze bleven opvallend goed bewaard omdat er nooit iets overheen is gebouwd. Op de plek was genoeg ruimte om een nieuwe fabriek ernaast te bouwen. Hier en daar liggen scherven. De bodemvondsten vertellen niet alleen hoe de molen er vroeger uitzag. Ze geven ook een indruk van het leven voor en na 1800. Vanaf dat jaar was het crisistijd in Nederland, door de oorlog met de Fransen. Veel buitenlandse handel lag plat. Het onderzoek in Wormerveer laat zien hoe de Zaanstreek door die periode heen kwam, vertelt stadsarcheoloog Piet Kleij.

Kleij loopt over het modderige terrein. Een lichtgroene scherp ligt op de plek waar vroeger de molen stond. Volgens de stadsarcheoloog is het een negentiende-eeuwse schaal van roodbakend aardewerk. „Waarschijnlijk is hij van het personeel geweest. Maar het is niet het allergekoopste materiaal, want dat kwam toentertijd uit Duitsland.” Aan de slijtage ziet Kleij dat het voorwerp veel is gebruikt. „Blijkbaar konden ze bij de aanschaf een schaal van redelijke kwaliteit kopen, maar waren ze te arm voor weer iets nieuws.” Een voorlopige conclusie is dat mensen hier niet de armste waren van Nederland, maar wel zuinig aan moesten doen.

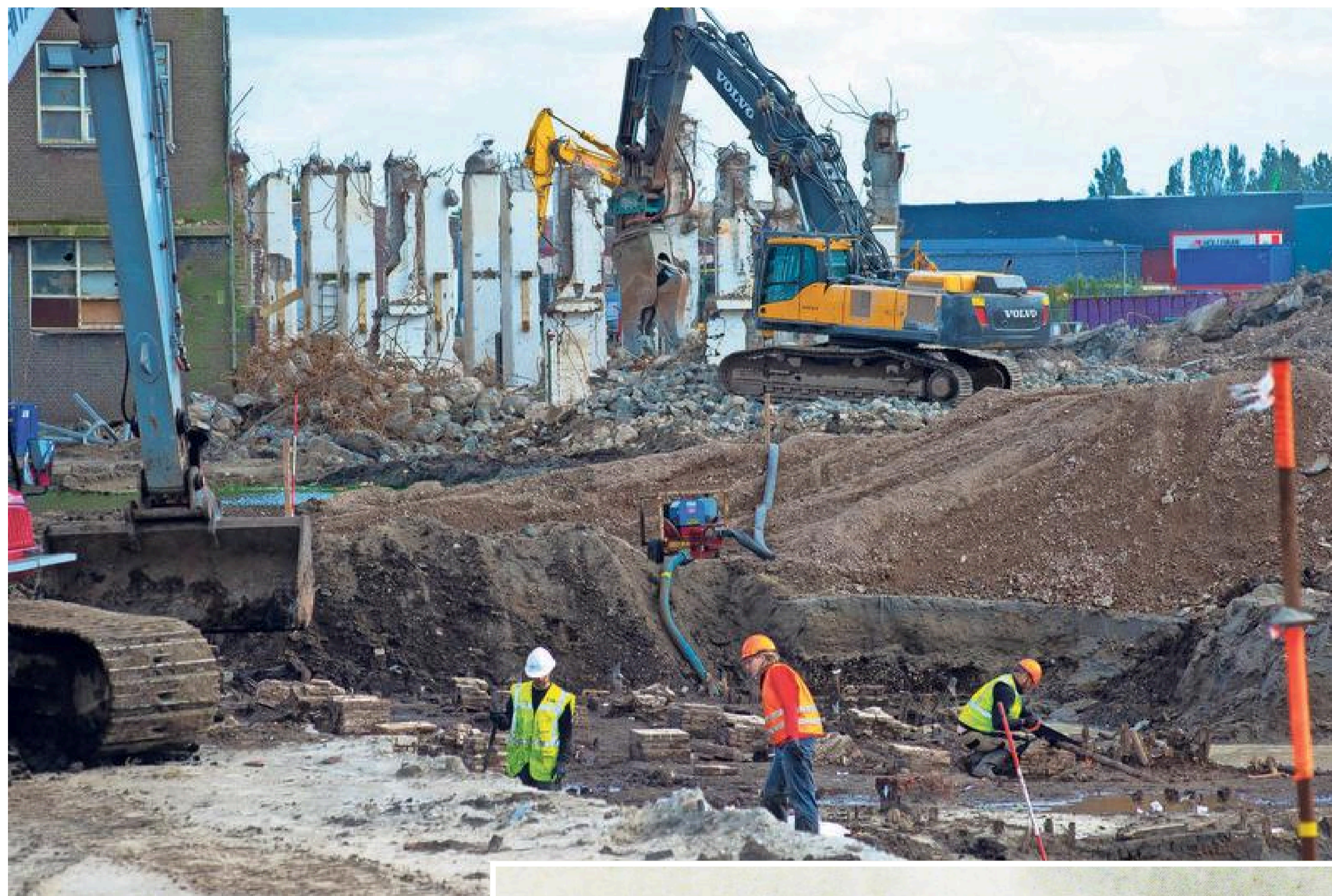
Op de plaats van de oudste schuur van de molen ligt een pijpenkop uit de achttiende eeuw. Die is mooi afgewerkt en volgens Kleij van goede kwaliteit. Waren de molenaars vroeger dan zo rijk? Vast niet. „Misschien kwam de eigenaar wel op bezoek om te kijken hoe het in de molen ging”, vermoedt Kleij. Iets verderop ziet hij een stuk van een eeuwenoude wijnfles liggen. Het onderzoeksteam verraste Kleij door de ontdekking van de funderingen van een huisje dat vroeger op de plek van de molenschuur stond. Dat het een huis was, is te herkennen aan de fundering.

De vindplaats ligt naast de voormalige fabriek Brokking.

„Voor een woning was die smaller dan voor een schuur.” Later is het huisje verdwenen en kwam er een extra schuur te staan, leest Kleij af uit de opgegraven resten. Deze bevindingen leiden tot nieuwe vragen. Van wie was dat huisje en wanneer verrees de schuur? Sommige dingen vallen af te leiden uit de manier waarop de funderingen zijn aangelegd. De gebruikte bakstenen bijvoorbeeld vertellen iets over van wanneer de bebouwing dateert. De archeologen hebben een aantal bakstenen meegenomen

om ze verder aan het bureau te onderzoeken. Een ander nieuwtje is dat de molen drie slagwerken bevatten die zaad vermaalden tot olie. Dat is één slagwerk meer dan normale oliemolens hadden. Wellicht komt dat omdat de rijke eigenaar dure investeringen kon doen, denkt Kleij. Ook dat is aan de ingehuurd archeologen om verder uit te zoeken. Na vandaag verdwijnen sommige restanten terug in de grond. Daar zullen ze wachten tot iemand ze weer opgraaft.

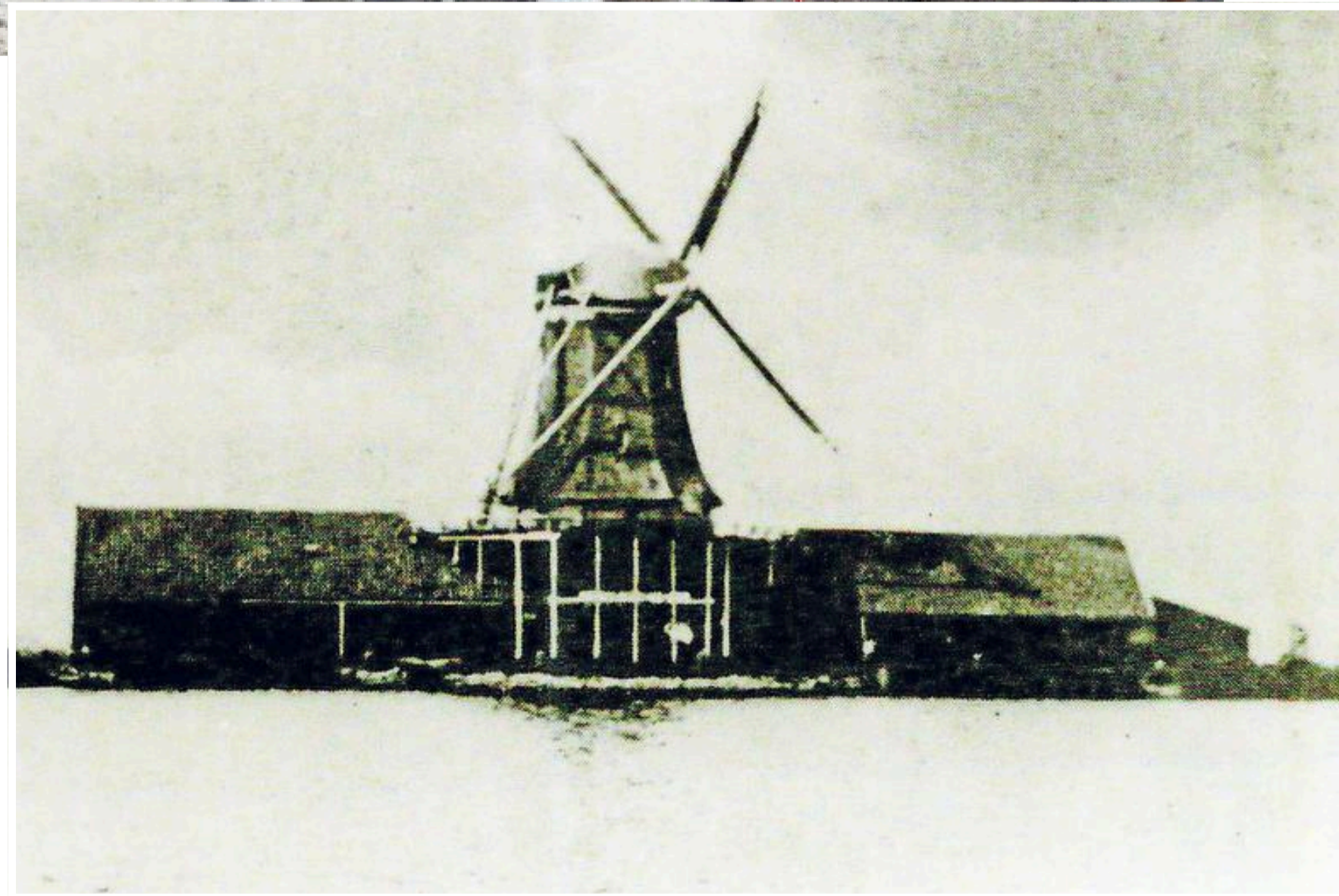
Op het Brokkingterrein in Wormerveer zoeken archeologen vandaag voor het laatst naar restanten van oliemolen de Vrijheid (1742-1896). In de twee weken dat het onderzoek duurde, ontdekten ze veel over de geschiedenis van de Zaanse molenbouw. Dat kwam omdat in dit zeldzame geval de fundering intact bleef.

Sommige onderdelen laten de archeologen uit de grond halen. FOTO ERIK RIETMAN FOTOGRAFIE

De fundering maakt duidelijk hoe groot oliemolen de Vrijheid was. FOTO ERIK RIETMAN FOTOGRAFIE

Molen de Vrijheid in bedrijf.

Archeologen onderzoeken leven voor en na crisisjaar 1800